

Bread and Puppet: *Világok rombolója*. Glover (Vermont). 2012. Fotó: Greg Cook

ANNIVERSARY FOR BREAD AND PUPPET

The year 2013 marks the 50-year anniversary of the Bread and Puppet Theater. In the last issue of *Art Limes*, we featured Peter Schumann, and now we return with an article about the present theatre and its exceptional artists. Mr. Schumann will soon be celebrating a big event in his personal life when he turns 80 in 2014.

The question of how to classify the Bread and Puppet Theater has puzzled many. It is even questionable whether they should be called puppeteers since the company's philosophy, aesthetic and their unique medium differ so greatly from what we normally call puppet theatre.

The work of Vermont's other great puppeteer, Eric Bass, is closer to the traditional concept of puppetry, but these days, the once sharp boundaries are blurred. The fact that in some regions "puppet theatre" has long been replaced by the word "Figurentheater" is the influence of such innovative avant garde artists as Peter Schumann and others like him, who are difficult to label. We may be better off if we accept Schumann's opinion: he proudly refers to his puppeteer roots, particularly the influence of Max Jacob (1888–1967). Jacob was a great German Kasperl player who was not only intellectually related to him, but also by blood, and was an inspiration throughout Schumann's career.

Schumann gave himself, his colleagues and enthusiastic supporters a new production as a birthday present. This article not only pays tribute to Schumann, but is a description of the anniversary performance as well.

SZÜLETÉS NAP

2013-ban ünnepli fennállásának félszázados jubileumát a Bread and Puppet Theater. Talán elnézi az olvasó szerkesztőségünk buzgalmát, hogy előző számunk Peter Schumann-fejezete után a születésnap alkalmából visszatérünk a jelenkori színház e kivételes alkotójához. Büszkén tudhatjuk, hogy a Báb-Tár XIV. száma eljutott Vermontba, és Schumann (aki egyébként hamarosan személy szerint is kerek évfordulót ünnepel: 2014-ben lesz nyolcvan éves) jóleső érzéssel nyugtázta összeállításunkat. Sokan zavarban vannak a Bread and Puppet műfaji besorolását illetően, és megkérdőjelezik, ha a bábjátékosok között emlegetik, hiszen filozófiája, formanyelve és különleges eszköztára sokban eltér attól, amit a bábjáték műfajáról szoktunk gondolni. Való igaz, a másik vermonti illetőségű nagy játékos, Eric Bass munkássága közelebb jár a hagyományos értelemben vett bábjáték fogalmához. De korunk-

ban elmosódnak az egykor éles határok, és ebben számos jelentős művész tevékenysége játszott fontos szerepet. Abban, hogy egyes nyelvetterületeken a bábjáték szót már régóta felcserélték a „Figurentheater”-rel, éppen az olyan újítók és formabontók hatása és „besorolhatatlansága” érvényesült, mint amilyen Schumann. Tétovázás helyett jobban tesszük hát, ha Schumann véleményét fogadjuk el, aki minden alkalommal büszkén hivatkozik bábos gyökereire, elsősorban Max Jacobra (1888–1967), a nagyszerű német Kasperl-játékosra, aki nemcsak szellemi, de vér szerinti rokona, és pályájának ihletője volt.

A kerek évfordulóra egy új produkcióval lepte meg önmagát, munkatársait és lelkes híveit. Csatlakozunk mi is a születésnapi ünnepséghez ennek a jubileumi előadásnak az ismertetésével.

(B. G.)

Greg Cook

BREAD AND PUPPET: „VILÁGOK ROMBOLÓJA”

A Bread and Puppet *Világok rombolója* című nyári előadása egy péntek este Gloverben, Vermontban csenddel és sötéttel kezdődik. Hat csupas, barna papírmásé óriás áll a döngölt padlón, talán hat méter magasak lehetnek, színeik összhangban vannak a fából épült pajtaszínházzal, melynek falait papírmásé domborművek díszítik. Az alapító és művészeti vezető Peter Schumann parasztruhába öltözött, fehér szakállas, hosszú hajú idős ember egy nagy fahengerből kivett gyertyát gyújt meg, amely faállványon áll a színpad közepén, s bemondja a műsor címét: „*Világok rombolója – istentisztelet honosítási szolgáltatásokkal az állampolgárságért jelentkezőknek az összetört világban.*”

Visszateszi a gyertyát a hengerbe. Egy férfi elfordít egy kart a hátulján, a henger elkezd forogni és

szélzúgásszerű hangot ad ki. A szerkezet mögött álló paravánt, melyet szenvedő embereket ábrázoló domborművek borítanak, most kiviszik a színről, feltáva ezzel három fakereket, melyeket a hátsó falba építettek. Egy színész elindítja ezeket a „metronómokat”, melyeken régi ablak-ellensúlyok forognak, csattognak, puffognak.

Schumann egy széken ül a színpad elején, egy trombitával ötvözött hegedűszerű hangszert nyekergetve. A barna paraszttözötet viselő tömeg hátulról bevonul. A Schumann fölött lévő istállólámpa egyre lejjebb ereszkedik a mennyezetről. Schumann közli, hogy „*a szociális rendszer nyitottsága és törvénytelenége teszi lehetővé a Világok rombolója számára, hogy törvényesen működhessen, olyan parányi és óriási pusztításokat gerjesztve, melyeket a szem nem látott, és az elme nem*

Világok rombolója, 2012

foghat fel. Nem egy politikusról vagy veszélyes anyagról van szó, hanem egy olyan démonról, mely a szüntelen pusztítástól erősödött meg. A Romboló 'a létezés, mint olyan' kivégzésén munkálkodik, miközben jóindulatú hadműveletnek álcázza a cselekedeteit, melyekkel a két szenvedő ellenséget próbálja gyógyítani: a bolygót és az emberiséget." A szereplők laza sorokban összegyűlnek az óriások között, egymás vállára teszik a kezüket, hogy aztán lerázzák magukról. Az egyik szereplő, aki kidülledt szemű maszkot visel, feláll a baloldalon, és felemel egy harmonikát a magasba. Fa szárnyai vannak, úgy tűnik, a repülést szimbolizálja, ahogy játszanak rajta. A lelógó lámpa elkezd hintázní jobbra-balra, a színészek is vele hintáznak. Aztán megállnak, és majdnem minden szereplő a földre zuhan. Néhányan járkálnak, vagy négykézláb másznak a többiek között. Egy hosszú fehérhűs nő áll a döngölt padlón, néhány fehér maszkos alak az erkélyen. Lámpákat tartanak, szinte csak ennyi a világítás. Lassan hullámoztatják, és ki-bekapcsolják, így irányítva a figyelmet, mit sem törődve a nézőkkel. Úgy tűnik, minden mozgásban van a főszínpadon, az erkélyen. Nehéz befogadni. A történeteket mintha nem irányítanak. A figyelmünket látszólag taláalomra próbálják felébrésztetni, frusztrációt váltva ki ezzel.

Az íróasztalnál egy nő ül, kissé megemelt dobogón a baloldalon, s azt kiáltja: „Következő.” Fél tucat ember sorakozik fel a színpad elején, és várnak, míg a nő kérdéseket olvas fel egy bevándorlási kérdőívről. „Családneve”, „A kérelmező neve és címe”, és így tovább. Majd újra elkialtja magát: „Következő”, és az emberek a földre zuhannak.

A két fő szöveg, amit használnak, a bevándorlási kérdőív és a Hindu Bhagavad Gita által inspirált szövegrészletek. Hogyan értelmezhetnénk ezeket? Vagy azt a részt, amelyben idézik a fizikus Robert Oppenheimert, aki az amerikaiak atombomba fejlesztését irányította a második világháborúban? Miután szemtanúja volt a világ első atombomba-kísérletének, így szolt: „Akkor most én lettem a halál, a világok pusztítója”. A Romboló kifejezés utal a nukleáris háborúra, és mintegy gyűjtőfogalomként mindenre, ami rossz a világban, a politikától a környezeti problémákig. Talán a bevándorlási rész azokat

az embereket szoltja meg, akik a nyugati világhoz próbálnak csatlakozni, a sok probléma ellenére is. Lehet, hogy a két téma közötti kapcsolat önletrajzi, tükrözve a Schumann egész életét végigkísérő témákat: a bombázást, amely abból ered, hogy kisfiúként Németországban élt a második világháború idején, és szemtanúja volt egy légitámadásnak. Majd későbbi bevándorlását az Egyesült Államokba.

Néhány szereplő jobbra előre jön és meghúzzák az óriásokat tartó nyekerű köteleket, így felemelve majd előredöntve az alakokat. Ahogy a különböző gépezetek csörögnek és zörögnek, a nagy fehér maszkot viselő színészek lassan végigmennek a tömegben és megjelennek az erkélyen, a színpad hátuljánál, mintha szellemek lennének. A nő újra megjelenik az íróasztalnál, hogy azt kiáltja „Következő”, és újra végigkérdezze a felsorakozott emberektől a bevándorlási procedúra kérdéseit. „Következő” üvölti újra, és az emberek összeesnek.

A barna papírmásé óriások lassan fel-le mozognak, mintha tengeren lennének. A szereplők felemelik a karjukat a bábok felé, mintha egyszerre imádkoznának és próbálnák megakadályozni a felbomlásukat.

Valaki baloldalon egy fúrógépet működtet. Három fa metronóm csattog. A szelgép súvít. Az óriásokat tartó kötelek nyikorognak a csigákon. Egy fehér maszkos szereplő köveket (vagy valami mást) dobál egy fa csúszdára, ami a jobb oldali falhoz van rögzítve, s azok lezúdulnak az alsó színpadra. A ciklikus mozgások és zajok egy nyomasztó gyárat sugallnak, vagy mintha bennrekedtünk volna egy régi, rozsdás meghatározhatatlan gépezetben.

Az óriások lassan rádőlnek a döngölt padlóra, az oldalukra fekszenek. Schumann egy széken ül előttünk, nyekergeti a hegedű-trombitáját, egy lámpa lóg a plafonról. Fehér maszkos alakok figyelnek az erkélyről, mintha szemtanúk lennének.

„Nincs istenimádás ebben az istentiszteletben, csak áhítat és a felismerés, hogy szükség van csatakiáltásokra a Rombolóval szemben.” – jelenti be Schumann. *„Csatakiáltásokra, melyek a Rombolót elemezve születnek, levetkőztetve az emberi alakot az álruhából és a civilizációból, felülvíva az őstörténeti*

énjével, madár és vadállat-szerű együttlakók és a mindent megúszni akarók”

Schumann játszik a hangszerén, és torokhangon énekel. A kidülledt szemű maszkos a repülő harmonikán muzsikál. Bal hátul feljön a fény, megmutatva a színészeket, akik lassan kóborolnak a fekete kartonpapír-fák között, mintha eltévedtek volna egy labirintusban. Néhányan jobb hátul zongorahúrokat pengetnek, amellyel horrorfilm hatást érnek el. Schumann kimegy. Fehér arcokat világítanak meg összevissza cikázva a fejgépekkal az erkélyen. A metronóm hangja, a szélgépj, a csigák nyikorgása folytatódik. Lámpafények keresgélnek, és feltárnak egy barna

papírmasé alakot, aki fejfelé lóg egy lyukból a mennyezeten. Lassan lejjebb ereszkedik. Reszket. Olyan, mintha meg lenne nyúzva a teste.

Fehér maszkos alakok jelennek meg a háttérben sétálók között. Néhányan négykézlábra ereszkednek, és mászni kezdenek az elesett óriások között, vissza a döngölt padlós főszínpadra. Néhányan felállnak a bábok között, karjaikkal vonaglanak, csavarodnak. Az az érzésünk, mintha szorongó rémálomban rekedtünk volna, valóságos klausztofóbia. A szélgépj felgyorsul, és az óriások újra feltápáskodnak. A szereplők a bábok felé emelik a karjukat. Schumann egy széken ül elől, hegedű-trombitáján játszik az ereszkedő fény alatt. *„Megállíthatatlan testek a hatalmas akadályok között, amelyek előfordulnak az elektromos térben az elektromosság középpontjában, a bukott madár univerzumban, a kihaltak múzeumában. – mondja. Csak azok, akiknek nincs egy konkrét elhivatottságuk ebben a konkrét világban, akik nem védekeznek, és nem tartoznak a katonai élgárdába, csak a csatakiáltók az ő primitív mindenség-hajszolásukkal, csak azok, akiknek az agyukban van az alapvető csatakiáltás, csak azok lehetnek képesek a képtelenben.”*

A maszkos szereplő a repülő harmonikán játszik. Schumann kimegy. A hosszúruhás nő most a széken áll, és lámpával megvilágítja az egyik óriás mellkasát. Egy barna bimbóból fehér szirmok nyílnak ki rajta. Ezt megismétli mindegyik óriással. Egy virág nyílik minden mellkason. A színház elcsendesül, kivéve a harmonikát és Schumann hangos lélegzését egy szarun keresztül. Schumann hátradől a székében, a stáb kimegy és a színpad sötétbe borul. Torokhangon énekel, a szélgépj lassan sívít. Schumann meggyújt egy gyertyát a szélgépjén, a kottaállványra teszi, és így szól: *„A halál, a Világok rombolója, most életté vált. Több ezer nap ragyogása, mely mind egyszerre tündököl, örvendező lelket építve.”*

Csönd. Schumann elfújja a gyertyát és a színpadra sötétség borul. Vége.

Medgyesi Anna fordítása

Világok rombolója, 2012

